

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

SZÖVETKEZETI ÉLET

Az egyes dunai államokban kétségtelenül a nyugati minták, tehát elsősorban az angliai és német kezdeményezések hatására fejlődött ki a szövetkezeti mozgalom. Mindazonáltal valamennyi dunavölgyi ország a maga különleges viszonyainak és szükségleteinek megfelelően alakította ki szövetkezeti szervezetét. A dunai országok túlnyomó része agrárország lévén, ezekben vezető szerepet töltenek be az agrárszövetkezetek, azok a szövetkezeti fajták tehát, amelyek a mezőgazdasági termelés vagy értékesítés, végső eredményben tehát a mezőgazdasággal foglalkozó néprétegek érdekeit szolgálják.

A dunai államokban a mezőgazdasági rétegek nagy tőkeszegény-sége és nehéz életviszonya miatt nem érvényesülhetett a szövetkezeti önszegély elve abban a tiszta formájában, amint azt Angliában, Dániában vagy más szerencsésebb viszonyok között élő nyugateurópai országokban tapasztalhatjuk, s ezért a dunamenti államok kormányai kénytelenek voltak elsősorban az agrárszövetkezeteket erőteljes anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni.

Ausztria. Az osztrák szövetkezeti mozgalom főleg a Németországban elért szövetkezeti eredmények hatására indult meg és fejlődött ki. Már az ötvenes években Bécsben és más osztrák városokban Schulze-Delitzsch-rendszerű hitelszövetkezetek keletkeztek és ezeknek hatására a mozgalom csakhamar átterjedt a cseh és morva tartományokra is, ahol egy ideig nagyobb lendülettel folyt a hitelszövetkezetek szervezése, mint a németek lakta országrészekben. Nagy lendületet adott az ausztriai szövetkezeti mozgalom fejlődésének az 1873-ban életbelépett szövetkezeti törvény, amely jogképeséget adott a szövetkezeteknek.

Az ötvenes évek folyamán indult meg a fogyasztási szövetkezetek szervezése egyes osztrák tartományokban, úgyhogy már 1872-ben 540 fogyasztási szövetkezet működött, ezeknek legnagyobb részét azonban a következő évben, 1873-ban kirobbant gazdasági válság elsöpörte.

A mezőgazdasági szövetkezeti mozgalom csak a nyolcvanas években kezdett Ausztriában Raiffeisen rendszerének mintájára kifejlődni. Lényeges különbség volt azonban a németországi mezőgazdasági szövetkezetek fejlődésével ellentétben az, hogy az osztrák mezőgazdasági szövetkezetek kezdettől fogva a helyi hatóságok és később az állam erőteljes támogatását élvezték, sőt maguk a hatóságok kezdeményezték a falusi nép érdekeit szolgáló hitel-, értékesítő és egyéb szövetkezetek megalapítását. Az osztrák állam nemcsak erkölcsileg, de anyagilag is támogatta a mezőgazdasági szövetkezeteket. Ennek tulajdonítható, hogy a régi Ausztriában (értve a régi Osztrák-Magyar Monarchia egyik alkotó részét), 1917-ben az összes működő, mintegy 20.000 szövetkezet közül 12.000 mezőgazdasági szövetkezet volt, ez utóbbiak közül 8.500 Raiffeisen rendszerű hitelszövetkezet.

A páriszkörnyéki békeszerződések után megkisebbedett osztrák köztársaság területén természetesen lényegesen megfogyatkozott a szövetkezetek száma is. 1935-ben az osztrák köztársaság területén működő összes szövetkezetek száma mintegy 5.400 volt. Ezek közül a fogyasztási szövetkezetek száma 222, ezek külön központba tömörültek, amely szoros kapcsolatot tartott fenn a szocialista szakszervezetekkel. Külön központba tömörültek az osztrák mezőgazdasági szövetkezetek, amelyeknek összes száma mintegy 3.600 volt, taglétszámuk 403.000. A mezőgazdasági szövetkezetek között első helyen álltak a Raiffeisen-rendszerű hitelszövetkezetek, ezek száma 1800 volt, betétállományuk 1930-ban 262 millió schilling, kihelyezéseik pedig 215 millió schillinget tettek ki. Az osztrák agrárszövetkezetek sorában fontos szerepet töltöttek be még a tejszövetkezetek, számuk 948, továbbá az állatértékesítő szövetkezetek (438), valamint az értékesítő és beszerző szövetkezetek (150).

Csehszlovákia. A csehszlovák köztársaság igen erős és fejlett szövetkezeti hálózat felett rendelkezett. Az úgynevezett történelmi tartományok cseh és morva lakossága már igen korán, a múlt század ötvenes éveiben felismerte a szövetkezeti szervezkedésben rejlő nagy gazdasági és szociális előnyöket és azokat az Osztrák-Magyar-Monarchia keretében a maga gazdasági és politikai helyzetének megjavítására használta ki. Simacek, Chleborad, Kampelik, Skopalik és mások voltak a cseh és morva nép szövetkezeti mozgalmának úttörői. Jellemző, hogy 1918-ban a Cseh- és Morvaország, valamint Szilézia területén összesen 8.218 szövetkezet működött, amelyek közül Raiffeisen-rendszerű falusi hitelszövetkezet volt 3.732, Schulze-Delitzsch-rendszerű hitelszövetkezet 1.323, mezőgazdasági szövetkezet 1.072, ipari szövetkezet 735, lakásépítő szövetkezet 350, fogyasztási szövetkezet 955 és egyéb szövetkezet 50.

Az önálló csehszlovák köztársaság megalakulása után igen erős fejlődés indult meg a szövetkezeti élet egész vonalán. Az ország szövetkezeti életének egyik jellemzője a szövetkezeti központok feltűnően nagy száma, amennyiben 1935-ben Csehszlovákiában 85 szövetkezeti központ működött, ezek között kizárólag a szövetkezetek ellenőrzésével 34 központ, kizárólag üzleti feladatokkal (hitel- és áruellátás, értékesítés, stb.) pedig 65 központ foglalkozott. A hivatalos csehszlovák statisztika szerint a csehszlovák köztársaság területén 1930-ban összesen 14.110 szövetkezet működött, amelyek közül majdnem pontosan a fele, 7.100 volt hitelszövetkezet 1,836.000 taggal, 7.000 pedig egyéb szövetkezet 1,675.000 taggal, az összes szövetkezetek taglétszáma tehát 3,511.000 volt, ami annyit jelent, hogy a családtagokat is számítva, a köztársaság akkori lakosságának (14.7 millió) túlnyomó részét a szövetkezetekbe szervezték be. A fentebb említett 7.100 hitelszövetkezet saját tőkéje 1 milliárd 39 millió csehkورونا, betétállománya 18 milliárd csehkورونا, a folyósított jelzálogos hitelek összege pedig 5.6 milliárd korona volt 1930-ban. Jellemző, hogy az 1931. év végén az összes csehszlovák pénzügyintézeteknél elhelyezett betétek összege 56.8 milliárd csehkورونا volt és ebből a hitelszövetkezetekre 46 milliárd csehkورونا esett.

A nem hitelszövetkezeti jellegű szövetkezetek a következőképpen oszlottak meg 1930-ban: mezőgazdasági szövetkezetek száma 3.845, tagjaik száma 567.000, üzletrésztők 265 millió csehkورونا, ipari szövetkezetek száma 988, tagok száma 107.000, üzletrésztőkék összege 114 millió, fogyasztási szövetkezetek száma 895, tagok száma 841.000, üzletrész-

tőke 82 millió, lakásépítő szövetkezetek száma 1.221, tagok száma 151.000, üzletrésztőke 68 millió, egyéb szövetkezet 60, tagok száma 6.600, üzletrésztőke 6 millió csekorona.

A fentebb említett 3.845 mezőgazdasági szövetkezet közül a fontosabbak a következők: beszerző és értékesítő szövetkezetek 313, falusi fogyasztási szövetkezetek 640, tejszövetkezetek 382, szövetkezeti szeszfőzdék 306, szövetkezeti malmok és sütődék 61, villamossági szövetkezetek 1.500, stb.

Nemzetiségi megoszlás, illetve az üzletvitelben használt nyelv szerint a csehszlovák köztársaság területén működő 7.000 nem hitelszövetkezet a következőképpen oszlott meg: csehszlovák 5.663, német 1.496, magyar 271, lengyel 10, ruszin 46, vegyes 23.

A csehszlovák köztársaság egyik leghatalmasabb szövetkezeti intézménye a Centrokooperatív, amely az összes mezőgazdasági szövetkezetek országos jellegű köteléke. Igen magas fejlettséget értek el a cseh fogyasztási szövetkezetek is, amelyek külön cseh és német kötelékben tömörültek s nagy forgalmat lebonyolító központokkal, valamint számos gyárral és termelőüzemmel rendelkeztek.

Magyarország. A modern értelemben vett szövetkezeti mozgalom egyes kísérletezések után a XIX. század második felében indult meg Magyarországon, amikor részben a hetvenes és nyolcvanas években a tengerentúli, főleg amerikai búzabehozatal folytán előállott európai agrárválság, részben az agrárlakosságra nehezedő áldatlan viszonyok készítették elő a talajt Magyarországon a szövetkezeti szervezkedés számára.

A magyar szövetkezeti mozgalom úttörői Károlyi Sándor gróf vezetésével a nyolcvanas évek közepén indították meg a falvakban az első szervezés munkáját s miután a hitelélet terén mutatkoztak a legnagyobb visszasságok, elsősorban falusi *hitelszövetkezetek* szervezését tűzték ki céljukul. Néhány esztendő alatt a Raiffeisen-rendszerű német hitelszövetkezetekhez hasonló, de a magyar viszonyokhoz alkalmazkodó hitelszövetkezetek százai keltek életre s ezek 1894-ben Budapesten központba tömörültek. 1898-ban külön törvény alapján megalakult az Országos Központi Hitelszövetkezet, amely ellenőrző és irányító köteléke, egyben pedig pénzügyi központja lett a Magyarországon működő összes hitelszövetkezeteknek. Ez az intézmény kötelékébe felvette az alapítása idején már működő több, mint 400 hitelszövetkezetet, majd oly hatalmas eredménnyel folytatta szervező munkáját, hogy 1914-ben köteléki szövetkezeteinek a száma 2.400-ra emelkedett, amelyek az ország 7.000 községére terjesztették ki működésüket.

Az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékében működő hitelszövetkezetek száma az 1943. év végén 1.501 volt, a szövetkezeti tagok száma 810.000, a hitelszövetkezetek üzletrészeinek értéke 64.8 millió pengő, a hitelszövetkezetek által kezelt takarékbetétállomány 214.8 millió pengő, a hitelszövetkezetek által kihelyezett kölcsönök összege pedig 398 millió pengő. A fentebb említett 1501 hitelszövetkezet közül 127 foglalkozott gabonaértékesítéssel is, ezenkívül a hitelszövetkezeti hálózat keretén belül 187 földbérlet szakcsoport működött, amelyek 90.000 katasztrális hold bérelt területen gazdálkodtak s a szövetkezeti kisbérlet tagok száma 20.278 volt.

A magyar falvakban elharapódzott áruuzsora letörésére Károlyi gróf és munkatársai 1898-ban Budapesten megalapították a Hangya Szövetkezeti Központot, amely a falusi fogyasztási, beszerző és termelő szövetkezetek központja és köteléke lett. Ennek a központnak kötelékében az első világháború idején már 2.000 falusi fogyasztási szövetkezet működött. A Hangya Szövetkezet kötelékébe tartozó fogyasztási, termelő és értékesítő szövetkezetek száma az 1942. év végén 1.966 volt. A szövetkezetek tagjainak száma 790.148. A központ forgalma a fogyasztási üzletágban 395.6 millió pengő, az értékesítési üzletágban 206.6 millió pengő volt 1943-ban.

A szövetkezeti szervezkedés azonban a magyar gazdasági élet más területeire is kiterjedt. Még az Országos Központi Hitelszövetkezet és a Hangya megalapítása előtt, 1891-ben a magyar földbirtokos társadalom megalapította a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetét, amelynek hivatása kettős: egyrészt a mezőgazdasági termeléshez szükséges gépek, eszközök, vetőmagvak és egyéb termelési cikkek jutányos beszerzése, másrészt a mezőgazdasági termények és állatok értékesítése. A részvénytársasági alapon megszervezett biztosító intézetek kedvezőtlen díjpolitikájának ellensúlyozása érdekében ugyancsak Károlyi Sándor gróf és munkatársai 1899-ben megalapították a Gazdák Biztosító Szövetkezetét, amely a többi biztosító társaság éles versenye ellenére az ország egyik legnagyobb biztosító vállalatává fejlődött.

Az 1914-ben kitört első világháború természetesen megakasztotta a magyar agrárszövetkezetek gyorsiramú fejlődését, azonban a szövetkezetek tevékenysége a háború alatt sem szünetelt, sőt több irányban, főleg a közellátás terén igen fontos és közérdekű munkát fejtettek ki. Még a háború előtt, 1911-ben külön törvény alapján megalakult szövetkezeti formában a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége (Altruista Bank), amely időközben beolvadt az Országos Földhitelintézetbe. Eredetileg ennek az Altruista Banknak a hivatása az volt, hogy a kormány birtokpolitikai műveleteinek lebonyolításánál segédkezzék, főleg parcelálásokat, telepítéseket végezzen és e műveletekkel kapcsolatos hitelügyek kielégítéséről gondoskodjék.

Az 1920. évi trianoni békeszerződés az ország területének kétharmadrészével együtt a szövetkezetek, a szövetkezeti tagok és természetesen a szövetkezetek által gyűjtött tőkék jelentős részét is elszakította a magyar szövetkezeti hálózattól. A nehéz gazdasági, szociális és politikai viszonyok hatása alatt azonban a világháborút követő forradalmak után azonnal megindult az újjáépítés munkája a szövetkezeti élet területén is. Ennek a korszaknak szövetkezeti alkotása a Futura, a Magyar Szövetkezeti Központok Áruforgalmi Részvénytársasága, amelyet az Országos Központi Hitelszövetkezet és a Hangya 1919-ben azért alapított, hogy a falusi hitel- és fogyasztási szövetkezetek bizományosokként való bekapcsolásával a mezőgazdasági termények, elsősorban a gabona értékesítéséről gondoskodjék. A Futura ma nemcsak a gabonakereskedelem, de a gyapjú és az olajosmagvak kereskedelme terén is vezetőhelyet foglal el a magyar gazdasági életben, a második világháború alatt pedig a kormány által ellenőrzött gabonapiac és így a közellátás egyik legfontosabb tényezője lett.

1920-ban alakult meg az Iparosok Országos Központi Szövetkezete, amely az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe tartozó szakipari (nyersanyagbeszerző és termelő) szövetkezetek irányítását és

ellenőrzését vette át s amelynek működését külön törvény szabályozza. A kötelékébe tartozó szakipari szövetkezetek száma az 1943. év végén 51, a szövetkezeti tagok száma 7.745. Az értékesítő szakipari szövetkezetek forgalma 14.6 millió pengő, a termelőszövetkezeteké 8.5 millió pengő.

Még az első világháború előtti időben, a múlt század utolsó éveiben indult meg a földművelésügyi minisztérium támogatása mellett a tejszövetkezetek szervezése. 1914-ben az akkori Magyarország területén kb. 600 tejszövetkezet működött, miután azonban központjuk nem volt, a világháború és az azt követő politikai és gazdasági válság ezt a tejszövetkezeti hálózatot teljesen tönkretette. Ennek a tejszövetkezeti hálózatnak a reorganizálása érdekében alakult meg 1922-ben az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ, amelynek kötelékében 1942-ben már 1.100 tejszövetkezet működött. Újabb kormányrendelet alapján az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ kötelékébe tartozó tejszövetkezetek felügyeletét és ellenőrzését a Tejtermelők és Tejszövetkezetek Országos Szövetsége látja el. A kötelékébe tartozó tejszövetkezetek száma: 1.150. Ezenkívül az anyaország területén kb. 150 köteléken kívüli, önálló tejszövetkezet működött, úgy, hogy az 1942. év végén a Magyarországon működő összes tejszövetkezetek száma kb. 1450 volt.

Külön kell megemlékeznünk a földmunkászvállalkozó szövetkezetekről, amelyeknek hivatása az, hogy az útépítéssel, vasút- és csatornaépítéssel és más közmunkákkal, illetve földmozgósítással foglalkozó földmunkásokat magánvállalkozók bérusorájával szemben megvédelmezzék. E szövetkezetek keretében a földmunkások önállóan, vagy a központ irányítása mellett vállalják az állam, vagy más közületek megbízásait s a szövetkezeti tömörülés útján nemcsak a munkabéreket, de a vállalkozói nyereség jelentős részét is a maguk számára biztosítják. Az 1943. év végén 14 földműves munkászvállalkozó szövetkezet működött az Orsz. Központi Hitelszövetkezet kötelékében.

Ugyancsak az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékében működtek az egy-egy falusi hitelszövetkezet keretében megszervezett földbérlo szakcsoportok, amelyek a szövetkezeti összefogás útján mezőgazdasági munkások, törpebirtokosok és kiscgazdák részére az önálló bérleti gazdálkodás lehetőségeit biztosítják. E földbérlo szövetkezetekben nem kollektív gazdálkodás folyik, mert minden szövetkezeti bérlo tag a saját kijelölt bérleti parcelláját műveli.

A mezőgazdasági termények szövetkezeti úton való értékesítése terén az utolsó évtizedben igen jelentős lépések történtek Magyarországon. A már említett Futurán, a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetén és az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központon kívül, melyek a gabona, a gyapjú, az olajosmagvak, továbbá az állatok, valamint a tej- és a tejtermékek értékesítésével foglalkoznak, külön szövetkezeti intézmények gondoskodnak a bor, a burgonya, a hagyma, len és kender megfelelő értékesítéséről, míg a Hangya Szövetkezeti Központ a kötelékébe tartozó mintegy 2.000 falusi szövetkezet útján a baromfi, tojás, szarvasmarha, méz, paprika, toll és egyéb kisebb mezőgazdasági termények értékesítését szervezte meg.

A második világháború után megindult az újjászervezés a szövetkezeti élet terén is. A szövetkezeti mozgalom érdekképviseleti szerve az Országos Szövetkezeti Tanács, amelynek végleges formáját a most készülő szövetkezeti törvény fogja megadni. Az átalakulások során a Futura és a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete a Mezőgazdasági Szövetkezeti Központba olvadt bele.

Jugoszlávia. Jugoszlávia szövetkezeti mozgalma nem egységes, mivel a páriszkörnyéki békeszerződések után keletkezett új délszláv állam a legkülönbözőbb történelmi multú, kultúrájú és gazdasági fejlettségű területeket és néptörzseket egyesítette, amelyeknek szövetkezeti hálózata természetesen igen különbözött egymástól.

Időrendben először a régi Ausztriához tartozott szlovén területeken fejlődött ki osztrák és német hatásra már a mult század ötvenes éveiben az iparosok Schultze-Delitzsch-rendszerű mozgalma. Később a szlovén gazdák között is elterjedt a szövetkezeti gondolat és megindult a falvakban a Raiffeisen-rendszerű szövetkezetek szervezése.

Ószerbiában a szövetkezeti mozgalom megindítása Mihel Avramovits nevéhez fűződik, s 1911-ben a Balkán-háború kitörése előtt már 755 mezőgazdasági szövetkezet működött. Gyengébb eredmények mutatkoztak szövetkezeti téren a dalmát területen, valamint Boszniában és Hercegovinában.

A szövetkezetek fejlődését lényegesen megnehezítette az a tény, hogy 5 különböző szövetkezeti törvény volt érvényben az ország különböző területein, de ezeket a nehézségeket az 1937-ben az egész országra érvényes egységes szövetkezeti törvény kiküszöbölte.

A jugoszláv szövetkezeti mozgalomnak egyik nagy gyengesége abban rejlett, hogy a szövetkezetek számára biztosított adó- és egyéb kedvezmények arra csábítottak nagyon sok embert, hogy néhány tag bevonásával pusztán haszonszerzés céljából álszövetkezeteket alakítson. Így a jugoszláv szövetkezeti statisztikában szereplő szövetkezetek jelentős részét csak pro forma tekinthetjük szövetkezeteknek. Ennek volt tulajdonítható az is, hogy egy-egy kisebb faluban sokszor 5—6 teljesen hasonló célú és azonos üzletkörű szövetkezet működött 20—30 taggal s működésüknek főcélja kizárólag a szövetkezeteknek biztosított kedvezmények kihasználása volt.

A jugoszláv statisztikai évkönyv 1938. évi kötetében közölt adatok szerint az ország területén működő szövetkezetek összes száma 10.832 volt, a szövetkezeti tagok száma 1.4 millió. Fontosabb szövetkezeti fajok: hitelszövetkezetek 4.939, fogyasztási és beszerző szövetkezetek 2.521, tejszövetkezetek 237, kisipari szövetkezetek 159, gabonaértékesítő 169, borértékesítő 162, méhészeti 125, állattenyésztő 747, halászati 109, lakásépítő 124, biztosító szövetkezet 182.

A jugoszláv szövetkezeti hálózat legjellegzetesebb alakulatai az egészségügyi szövetkezetek, amelyek ingyenes orvosi rendelők fenntartásával, gyógyszerek szétosztásával, valamint a falusi nép egészségügyi felvilágosításával igen hasznos működést fejtenek ki. E szövetkezetek száma az 1938-ik év végén 126 volt.

A jugoszláv szövetkezetek 37 központban tömörültek és ugyancsak 37 ellenőri kötelék végezte a szövetkezetek ellenőrzését és felülvizsgálatát.

Az összes jugoszláv szövetkezetek 1938. évi összes forgalma 11.7 milliárd dinár volt.

Bulgária. A balkán államok között talán a legfejlettebb szövetkezeti mozgalommal Bulgária rendelkezik. Szövetkezeteinek száma 1940-ben 3.729 volt, ezek tagjainak száma azonban meghaladta az 1 milliót, ami a családtagokat is tekintetbe véve, annyit jelent, hogy az akkori Bulgária lakosságának legalább fele bekapcsolódott a szövetkezeti életbe.

Az 1940-ben működő 3.729 bolgár szövetkezet közül 887 városokban, 2842 pedig falvakban működött. A szövetkezetek túlnyomó része tehát falusi jellegű, ezzel szemben a szövetkezeti tagok megoszlása lakóhely szerint már meglehetősen más képet mutat, amennyiben a városi szövetkezetek taglétszáma 640.000, a falusi szövetkezetek taglétszáma pedig 403.000. Az a körülmény, hogy a szövetkezetekben tömörült családoknak több, mint 60%-a városi lakos, azt mutatja, hogy a városi szövetkezetek taglétszámra nézve, de egyéb tekintetben is erősebbek, mint a falusi szövetkezetek.

A bolgár szövetkezeti mozgalom élén a Bolgár Mezőgazdasági és Szövetkezeti Bank áll, amely 1934-ben alakult meg ebben a formájában s a Bolgár Mezőgazdasági Bank és a Központi Szövetkezeti Bank fúziójából keletkezett. Ez a bank egészen különleges helyet foglal el nemcsak a bolgár szövetkezeti életben, de az egész ország gazdasági életében is. Feladata elsősorban valamennyi bolgár szövetkezet működésének ellenőrzése, hitellel való ellátása, de ezenkívül az egész bolgár gazdasági élet támogatása. Bulgáriában új szövetkezet csak a Bank hozzájárulásával alakulhat. Bulgária tőkeviszonyait figyelembe véve, a Bank igen jelentős pénzügyi eszközök felett rendelkezik, aminek egyik oka az, hogy a működését szabályozó törvény szerint az összes közpénzek, valamint a postatakarékpénztár pénzfeleslegei is a szövetkezeti banknál helyezendők el. A Bank alaptőkéje 917 millió leva volt 1940-ben, tartalékai 300 millió levát tettek ki. A Bank által kezelt idegen tőkék összege 11.2 milliárd leva, a Bank kihelyezései pedig ugyanebben az évben 7.5 milliárd levát tettek ki. A Bank állami megbízásból igen fontos akciókat bonyolít le (mezőgazdasági gépek, szerszámok, termelési eszközök és segédanyagok kiosztása, stb.).

A bolgár szövetkezetek között első helyen kell említenünk az úgynevezett népbankokat, amelyek Schulze-Delitzsch-rendszerű hitelszövetkezetek, azonban külföldi mintáikkal ellentétben, legnagyobbbrészt falvakban és kisebb városokban működnek s számuk 1942-ben 302 volt, taglétszámuk pedig 270.000. Saját tőkéik 1942-ben 1.5 milliárd levát, betétállományuk pedig 5.6 milliárd levát tett ki, a kihelyezett kölcsönök összege 3.8 milliárd leva volt.

A bolgár hitelszövetkezeti mozgalom másik nagy ágazata, a falusi hitelszövetkezetek, amelyeknek száma 1940-ben 1821 volt, tagjaik száma 190.000, az üzletrésztőkék összege 373.6 millió leva, a tartalékok összege 202 millió leva volt.

A fogyasztási szövetkezetek száma az 1940. év végén 68, áruforgalmuk 1939-ben 676 millió leva volt. Az iparosok termelő, értékesítő és egyéb szakipari szövetkezeteinek száma 111, az erdőkitermelő szövetkezetek száma 125, a bolgár tejszövetkezetek száma 573, amelyek egy év alatt 4.3 millió liter tejet dolgoztak fel.

A bolgár szövetkezeti mozgalom jellegzetes alakulatai a dohánytermelő szövetkezetek, amelyeknek száma ezidőszerint 20. A szövetkezetek dohánygyűjtése 1940-ben mintegy 3 millió kilogrammot tett ki és 2 saját szövetkezeti cigarettagyáruk van. A szőlő- és borértékesítő szövetkezetek száma 21, ezek 11 borpincével rendelkeznek, közel 9 millió liter befogadóképességgel. Ezenkívül fontos szerepet töltenek be a bolgár gazdasági életben a szövetkezeti biztosító intézetek és említésre méltók a méhészeti, gyógyszerész-, fogorvos- és rózsajajtermelő szövetkezetek is.

Románia. Románia szövetkezeti mozgalma állami kezdeményezéssel indult meg a múlt század kilencvenes éveiben. Megindítása Spiru Haret néptanító, későbbi kultuszminiszter, továbbá I. G. Duca és T. Enescu nevéhez fűződik. A szövetkezetek létesítését elsősorban az 1864-es földreformmal felszabadított jobbágyság nyomorúságos helyzete tette szükségessé, amennyiben ez a földreform a juttatott földön és a politikai jogokon kívül nem adta meg a föld műveléséhez és a gazdasági önállósághoz szükséges élő és holt felszerelést. Ennek következtében a román kisgazdaréteg az uzorások áldozata lett s nem tartozott ritkaságok közé az 500%-os kamatláb. Először a Schultze-Delitzsch elveit követő falusi népbankok (hitelszövetkezetek) terjedtek el, amelyek ma is a legfontosabb szerepet töltik be Románia szövetkezeti életében. Már 1907-ben a régi Románia területén mintegy 2.000 népbank működött. Ugyancsak a múlt század utolsó évtizedeiben, amikor a régi Románia földbirtokmegosztása még igen egészségtelen volt, nagy jelentőségre emelkedtek a földbérlő és földvásárló szövetkezetek s ezek különösen az 1907. évi parasztlázadás után indultak nagyobb fejlődésnek. A világháború után foganatosított új agrár-reform azonban e szövetkezetek nagyrészének működését feleslegessé tette s így számuk 1931-ben már csak 43 volt. Viszonylag későn indult meg Romániában a fogyasztási szövetkezetek szervezése. Ezeknek a száma 1931-ben 1.600 volt mintegy 138.000 taggal, túlnyomó részük falvakban működik. A román szövetkezeti élet érdekes alakulatai az erdőkitermelő szövetkezetek (association cooperative forestiere), amelyeknek száma 1930 körül meghaladta a 800-at.

1929-ben lépett életbe az új román szövetkezeti törvény, amelynek legfőbb célja az volt, hogy a páriszkörnyéki békeszerződések folytán megnagyobbodott Románia területén érvényben lévő különböző szövetkezeti jogszabályokat egységesítse és ugyancsak egységes szervezetet adjon az ország egész szövetkezeti hálózatának. Ez a törvény szövetkezeti uniókra bízta a szövetkezetek ellenőrzését és szellemi irányítását, minden unió mellé pedig egy federálét, azaz üzleti központot állított, amely a kötelékébe tartozó szövetkezetek üzleti ügyeit bonyolítja le. Ezt a törvényt azóta többféleképp módosították 1935-ben, majd 1938-ban, ez utóbbi évben érvénybe lépett rendelet-törvény a szövetkezetek ellenőrzésére és irányítására vonatkozó jogokat a *Szövetkezetek Nemzeti Intézetére* bízta, amely közjogi szervnek tekinthető. Ez az intézkedés biztosította az államhatalom teljes befolyását a román szövetkezetek életére s így a romániai szövetkezeti mozgalom teljesen állami befolyás alá került.

A legújabb statisztikai adatok szerint az 1942. év elején Romániában 8.372 helyi szövetkezet, 60 szövetkezeti federale (körzeti központ), ezek között 3 nemzetiségi központ működött. A 8.372 szövetkezet közül 92.3% román (7.725) és 7.7% (647) kisebbségi szövetkezet. A román szövetkezetek közül a hitelszövetkezetek száma 4.272, a fogyasztási szövetkezetek száma 217, a mezőgazdasági beszerző szövetkezetek száma 2.179, az erdőkitermelő szövetkezeteké 350, halászati szövetkezetek száma 43, gyümölcsvásárló és értékesítő szövetkezetek száma 421, tejszövetkezet 32, pinceszövetkezet 34, egyéb szövetkezet 177.

A 647 kisebbségi szövetkezet pedig a következőképpen oszlott meg ugyancsak az 1942. év elején: 319 hitelszövetkezet, 8 fogyasztási, 286 mezőgazdasági beszerző, 14 tejszövetkezet, 6 pinceszövetkezet és 14 egyéb szövetkezet.

Az összes román szövetkezetek tagjainak száma 1.4 millió körül van. A román nemzetiségű szövetkezetek tagjainak száma 1,269.000, viszont a nemzetiségi szövetkezetek taglétszáma 113.000.

A kisebbségi szövetkezetek közül külön központba szervezkedtek az erdélyi szászok szövetkezetei, a bánáti svábok szövetkezetei és a magyar szövetkezetek. A legújabb adatok szerint a romániai német nemzetiségű szövetkezetek taglétszáma 77.000, akik 246 hitelszövetkezetben, 63 ipari szövetkezetben és 204 mezőgazdasági (értékesítő, beszerző, stb.) szövetkezetben tömörültek. A magyar kisebbségi szövetkezetek a nagyenyedi Hangya-központba tömörültek és számuk ezidőszereint kb. 200, túlnyomórészt hitel- és fogyasztási szövetkezetek.

Érdekes és jellegzetes alakulatai a román szövetkezeti mozgalomnak az iskolaszövetkezetek, amelyeknek mintáját még az első világháború előtt a románok a franciáktól vették át. Ezeknek száma az egész országban többeszerre rúg, mivel a román kormány a népiskolákban kötelezővé tette a tanítóság számára az ifjúságnak ez iskolaszövetkezetekben való szövetkezeti szellemű nevelését.

Végül említésre méltó, hogy az 1920-as évek elején Bukarestben szövetkezeti főiskolát létesítettek 2 évre terjedő tanítási idővel azzal a céllal, hogy elméletileg és gyakorlatilag képzett szövetkezeti vezetőket neveljen az ország szövetkezeti mozgalma számára.